

1. Referentie

Referentie	Elchardus, M., Kavadias, D., & Siongers, J. (1999). Kunnen scholen opvoeden? Over de invloed van de scholen op de waarden van jongeren. <i>Tijdschrift voor onderwijsrecht en onderwijsbeleid</i> , 1998-1999, (5-6), 305- 316.
Taal	Nederlands
ISSN	0778-0443
Publicatievorm	Tijdschriftartikel

2. Abstract

De onderzoekers onderzochten of scholen de waarden en houdingen van hun leerlingen beïnvloeden. Zo ja, welke kenmerken of eigenschappen van die scholen en hun aanpak zijn daar dan verantwoordelijk voor? Onder meer de invloed van leerling-kenmerken (ouderlijk milieu, media- en smaadcultuur, ...) en schoolkenmerken (onderwijsvorm, curriculum, schoolomgeving, ...) op de houdingen en waarden van leerlingen (namelijk etnocentrisme, schoolwelbevinden en morele tolerantie) werden onderzocht. De respondenten in dit onderzoek zijn 4722 leerlingen uit het laatste jaar secundair onderwijs, met daarnaast het schoolhoofd en een tiental leerkrachten per school.

3. Trefwoorden

Thema('s)	Onderwijs
Trefwoord(en)	Etnocentrisme, morele tolerantie, schoolkenmerken, schoolwelbevinden, secundair onderwijs

4. Onderzoeker

Opdrachtgever	Departement onderwijs van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
Onderzoeker(s)	Mark Elchardus, Dimokritos Kavadias & Jessy Siongers Onderzoeksgroep TOR Vakgroep Sociologie VUB Pleinlaan 2 1050 Elsene Tel: 02/ 629 20 24 Fax: 02/ 629 30 52 torgroep@vub.ac.be http://www.vub.ac.be/TOR

5. Onderzoeksvraag

Onderzoeksvraag	Beïnvloeden scholen de waarden en houdingen van hun leerlingen op een betekenisvolle wijze en, zo ja, welke eigenschappen van die scholen zijn daar dan verantwoordelijk voor?
Hypothesen	Mochten al de waarneembare verschillen in de aanpak van de Vlaamse scholen niet tot aanwijsbare verschillen in de waarden van hun leerlingen leiden, dan zouden we moeten besluiten dat scholen waarschijnlijk niet aan waardevorming kunnen doen. Vinden we wel effecten van de aanpak, dan kunnen we op zoek gaan naar de goede en de slechte aanpak.

6. Methode

Onderzoeksmethode	Kwantitatief met schriftelijke vragenlijst voor leerlingen en interviews aan de hand van een vragenlijst (leerkrachten, schoolhoofd), gesloten vragen.
Onderzochte groep	63 verschillende scholen: 4722 leerlingen uit het zesde jaar secundair onderwijs + het schoolhoofd en een tiental leerkrachten per school.

Bereik	Regionaal (Vlaanderen)
--------	------------------------

7. Resultaten

Etnocentrisme, morele tolerantie, school-welbevinden	Na controle voor uitgebreide reeksen kenmerken van de instroom in de scholen, stellen de auteurs vast dat scholen een invloed hebben op etnocentrisme en ethische opstelling. Daarmee kan op de eerste onderzoeksvraag een duidelijk antwoord worden gegeven: ja, de scholen hebben een belangrijk effect op waardevorming. Voor elk van de onderzochte waarden slaagden de onderzoekers erin het grootste deel van het schooleffect te verklaren. Waarden, houdingen en opvattingen worden sterker door culturele dan door sociaal-economische factoren beïnvloed. De belangrijkste socialisatievelden zijn de media- en de smaakculturen, maar verder spelen ook de levensbeschouwelijke context waarin de leerling opgroeit, het verenigingsleven en het gezin een rol.
School-kenmerken	Het formele curriculum van de school levert slechts een heel kleine bijdrage aan de waardevorming. Het heeft enkel een klein effect op het etnocentrisme. Dat hoeft niet te verbazen aangezien het formele curriculum vooralsnog weinig ruimte biedt aan waardevorming. Voor de waardevorming is het verborgen curriculum belangrijker. Tot dit verborgen curriculum behoren de beoordeling van het schoolbeleid en de pedagogische doeltreffendheid van de school volgens de leerkrachten, de participatiemogelijkheden van de leerlingen (zowel inspraak als deelname aan specifieke extracurriculaire activiteiten), de tevredenheid van de leerkrachten en de waarden van de leerkrachten zelf. Ook de samenstelling van de schoolpopulatie is belangrijk: er is een positief effect op etnocentrisme van het percentage B-attesten dat in de school wordt afgeleverd. Een hoge proportie B-attesten lokt bij leerlingen gevoelens van sociale demotie uit, die op hun beurt tot etnocentrisme leiden. De leerlingen van het TSO en meer nog die van het BSO zijn etnocentrischer en ethisch conventioneel in vergelijking met de jongeren uit het ASO. Deze verschillen tussen de onderwijsvormen blijven bestaan na controle voor andere factoren. Dat wijst op het bestaan van vormspecifieke subculturen met eigen waardestandaarden. Daarnaast blijkt dat scholen die het etnocentrisme weten te drukken, doorgaans ook scholen zijn waar de leerlingen zich goed voelen. Er is slechts een zwakke band tussen etnocentrisme, ethische opvattingen en welbevinden. De zwakke band die er is, wordt gecreëerd door het bestaan van leerlingencomités die een gunstige invloed hebben op het schoolwelbevinden en tevens ethische tolerantie of permissiviteit bevorderen. Het ethische project van een school kan, op die uitzondering na, worden losgekoppeld van de strijd tegen etnocentrisme en het streven naar schoolwelbevinden.

8. Publicaties op basis van hetzelfde onderzoek

Elchardus, M., Kavadias, D., & Siongers, J. (1999). *Hebben scholen een invloed op de waarden van jongeren? Een empirisch onderzoek naar de doeltreffendheid van waardevorming in het secundair onderwijs*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, VUB, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.

Elchardus, M., Kavadias, D., & Siongers, J. (1999). *Hebben scholen een invloed op de waarden van jongeren? Een empirisch onderzoek naar de doeltreffendheid van waardevorming in het secundair onderwijs. Samenvatting van het eindverslag van het onderzoek "Waardeopvoeding: meting van de effecten van de aanpak van de waardevorming op de waarden van de leerlingen van het laatste jaar secundair onderwijs" (project OBPWO 95.03) op initiatief van de Vlaamse Minister bevoegd voor Onderwijs, Luc Van Den Bossche*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, VUB, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.

Elchardus, M., Kavadias, D., & Siongers, J. (1999). 'Wir haben es nicht gekonnt?' Over de mogelijke invloed van de scholen op het etnocentrisme van de laatstejaars leerlingen in de Vlaamse secundaire scholen. *Driemaandelijks Tijdschrift van de Auschwitz-Stichting*, 64, 5-22.

Elchardus, M., Kavadias, D., & Siongers, J. (1999). *Can schools educate? On the influence of schools on the values of their pupils. A summary of the research report on Flanders*. Conference proceeding, paper voorgedragen op de Council of Europe, Council for cultural co-operation (CDCC), DECS/EDU/CIT(99)65, Strasburg, 19 November 1999.

Elchardus, M., Kavadias, D. (1999). *Schools and values education. An empirical analysis*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, VUB, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.

Elchardus, M., Kavadias, D., & Siongers, J. (2000). Hebben scholen een invloed op de waarden van jongeren? Samenvatting van het onderzoek naar de doeltreffendheid van waardevorming in het secundair onderwijs. *Mores*, 4, (224), 326-382.

9. Beleidsaanbevelingen

Ja

10. Samenvatting

Onder leiding van Mark Elchardus werd onderzocht of scholen de waarden en houdingen van hun leerlingen beïnvloeden en zo ja, welke kenmerken of eigenschappen van die scholen en hun aanpak daar dan verantwoordelijk voor zijn.

4722 leerlingen van het laatste jaar secundair onderwijs uit 63 scholen werden bevraagd. Dit gebeurde door middel van een schriftelijke vragenlijst. Om de kenmerken van de school te meten, werd besloten interviews af te nemen van het schoolhoofd en van de leerkrachten die een grote invloed op de geïnterviewde leerlingen kunnen hebben gehad. Omwille van praktische redenen werden de attitudeschalen die men hanteerde, herleid tot drie schalen, namelijk de schaal etnocentrisme, de schaal schoolwelbevinden en de schaal morele tolerantie. De voorgelegde vragenlijsten bevatten volgende variabelen inzake leerlingenkenmerken: achtergrondvariabelen zoals persoonlijke kenmerken, ouderlijk milieu en religie, lidmaatschap van verenigingen en media- en smaakcultuur. In de schoolkenmerken onderscheiden we de structurele kenmerken van de school, de kenmerken van het formele curriculum, de kenmerken van het verborgen curriculum en de omgevingsfactoren van de school.

De invloed van de school op de ethische standpunten en het etnocentrisme van de leerlingen is groot, de invloed op het schoolwelbevinden daarentegen is klein. Het schoolwelbevinden wordt door de leerlingen blijkbaar naar de school meegebracht en wordt ter plekke nog weinig beïnvloed. De vastgestelde impact van de scholen op de waardevorming is in elk geval groot genoeg om van de scholen een bewuste waardevorming te verwachten. Daarnaast worden de waarden en houdingen in belangrijke mate buiten de scholen gevormd. De belangrijkste socialisatievelden zijn de media- en smaakculturen, de levensbeschouwelijke context, het verenigingsleven en de kwaliteit van de gezinsrelaties. Hoewel de scholen en de verantwoordelijken voor het schoolbeleid weinig of geen vat hebben op de meeste van deze socialisatievelden, kunnen de effecten van deze individuele leerlingkenmerken door het beleid niet genegeerd worden.

Kijken we specifiek naar de schooleffecten en de effecten van de onderwijsvorm dan zien we dat het formele curriculum een minimale bijdrage levert aan de waardevorming. Als we naar het verborgen curriculum kijken, zien we wel een aantal factoren die een duidelijke invloed hebben op de waardevorming. Op scholen waar er een hoger percentage leerlingen lid is van een leerlingencomité, hebben de leerlingen een meer liberale houding in ethische kwesties en een hogere graad van schoolwelbevinden. Een democratische school die participatie en betrokkenheid bevordert, heeft een gunstige invloed op verdraagzaamheid en welbevinden. Niet alle activiteiten oefenen dezelfde invloed uit; sociale en culturele activiteiten dragen meer bij tot de waardevorming dan sportactiviteiten. Het schoolklimaat en de gezagsverhoudingen op school hebben een aantal effecten op het etnocentrisme van de leerlingen. Het bestrijden van racisme wordt bevorderd wanneer de leerkrachten als een team weten op te treden en zich gesteund voelen door een niet al te dirigerende directie. Een laatste deel van het verborgen curriculum wordt gevormd door de sociale houdingen van de leerkrachten zelf. Uit de analyses blijkt duidelijk dat leerkrachten, hetzij bewust, hetzij onbewust, fungeren als rolmodel voor de leerlingen. Tot slot blijkt dat de leerlingen van het TSO en meer nog die van het BSO etnocentrischer en ethisch conventioneel zijn in vergelijking met de jongeren in het ASO.

Op basis van de gerapporteerde analyses en de vaststelling dat scholen die het goed doen op het vlak van de racismebestrijding er doorgaans ook in slagen het welbevinden van de leerlingen te bevorderen, kunnen een zevental aanbevelingen worden geformuleerd: ontwikkel een democratische school en een cultuur van betrokkenheid, zorg voor een regelvast omgeving, kies voor een ondersteunend leiderschap, kies tevens voor een leiderschap dat de autonomie van de leraar niet verstikt, vergeet niet dat doeltreffende waardevorming een aspect is van doeltreffendheid in het algemeen, let op de waarden van de leerkrachten en tot slot wees voorzichtig met B-attesten.